

tésre méltó megjegyzése az egyik gyermeknek, hogy csak olyant szeret olvasni, amit el is játszhat. (Több megegyező adat esetén a gyermeki olvasmányokkal foglalkozó pszichológus hasznosíthatná.) — Kiegészítésként egy kísérletet is közöl a szerző: megvizsgálja, hogy mire emlékezik vissza a „két gyerek“ 25 év múlva. Tanulmánya végén összefoglalja a mozgás, figyelem, érdeklődés, érzésvilág stb. fejlődésének adatait pontos fejlődési időrendben.

Munkásságának értékét növeli az a körülmény, hogy hazánkban még kevés ilyenirányú kísérlet történt. A könyv igazi értékét akkor fogja elnyerni, ha minél többen bekapcsolódnak e munkával megindult törekvéseibe, mert mind a pedagógia, mind pedig a pszichológia akkor hasznosíthatná tökéletesebben e feljegyzéseket, ha sok gyermeknapló állana rendelkezésére. A külföldi irodalom is sok értékes adattal szolgál, de csak a hazai feljegyzésekből alakíthatja ki a pszichológia a *típusosan magyar gyermek* lelkirajzát.

Békési Gizella.

Oswald Kroh: Psychologie der Oberstufe. Beitrag zur Reform der Bildungsarbeit. 3—4., javított és bővített kiadás. Hermann Beyer & Söhne, Langensalza, 1933. Kis 8-r., 356 l. Ára füzve 6.60, papírkötésben 7.30, vászonkötésben 8.— M.

A tübingiai professzornak ez a műve nem kevésbé népszerű (1—2. kiadása néhány hónap alatt elfogyott), mint a 9—10. kiadásában közkézen forgó s a 6—10 éves kor lelki rajzát nyújtó *Psychologie des Grundschulkindes* című könyve. Az előttünk fekvő mű a német népiskola felső tagozata szempontjából a 10—14 éves kor lelki strukturáját ábrázolja, ennél fogva nagy haszonnal forgathatják a magyar polgári iskola tanárai.

A szerző az iskolai munka szemszögéből vizsgálja a lelki jelenségeket.

A mű bevezető része a gyermeklélektan pedagógiai feladatát és jelentőségét tárgyalja. Feladatát a művelődési munka lehetőségeinek és határainak a megállapításában jelöli meg. Jelentősége abban áll, hogy az iskolai munka számára lehetséges és lehetetlen, hasznos és hasznavehetetlen, elevenen ható és közömbös eszközöket és módokat különböztet meg; természeténél fogva pedig nem tartozik feladatai közé, hogy határozott szabályokkal, pontos körülírásokkal és meghatározásokkal azt nyújtsa, aminek minden körülmények között lennie kell. Ha a pedagógiai haladás számára lehetséges és járható utakat jelöl ki, azt pedagógiai felelősségének tudatában teszi; de a nyitvahagyott utak sokfélesége megőrzi az erőszaktól, az egyoldalúságtól és a káros doktrinerizmustól.

A szerző könyvének főrészt, a 10—14 éves életkor lélektanát két fejlődési szakaszra osztja; az első a *lelki érédes megindulása előtti időszak*, a második a *lelki érédes megkezdésének állapota*. Mindkét fejlődési fokban azon pedagógiai jelentőséggel bíró lélektani mozzanatokot emeli ki, amelyek szimptomatikus érvényűek. A vizsgálódásnak ez a módja egyrészt függetleníti a szerzőt egy tárgyalási sémától, másrészt lehetővé válik az előadásnak a lényeges fejlődési mozzanatokra való redukálása. A pedagógiai szempontok hangsúlyozása nem a megszokott értelemben történik, nem csupán a lélektan használhatóvá tételét jelenti a pedagógia számára, hanem a gyakorlati pedagógusnak lehetőséget nyújt arra, hogy megfigyeléseit és tapasztalatait kiegészítse.

évíztse, rendszerezze és eljárását kritikailag vizsgálja, hogy a felelősség vállalására képessé tegye, ami nélkül komoly iskolai munka el nem képzelhető.

Egy rövid ismertetés keretében megközelítően sem lehet e könyv rendkívül értékes tartalmát éreztetni. Elevezen bontakozik ki belőle a 10 éven aluli és a 10 évnél idősebb gyermek lelkivilágának különbsége és ellentéte, a 10—14 éves kor értelmi funkciója, érdeklődési köre, a tantárgyak érdekes és kevésbé érdekes csoportja, a tanulónak az egyes tantárgyak iránti magatartása, az értéktételek alakulása, az érzelmi élet fejlődése, a gyermeknek a szellemi és tárgyi világhoz való viszonya, stb. A 10 évnél fiatalabb és idősebb tanulók összehasonlítása igen fontos tanulsággal jár. A tanítás folyamán a 10 évnél idősebbeknél a fiatalabbakra jellemző izgalmas érdeklődés és lelkesedés megnyilvánulása nincs meg. Ez a tapasztalat eredményezte — az érdeklődés hiányának pótlására — a mesterséges és művészi tanítás eljárásokat. A kisebb gyermekek különös *én*-kapcsolatban vannak a világ tárgyaival, akár a környezetéhez tartoznak, mint a honismeret tárgyai, akár a bibliai történetek és az anyanyelvi oktatás, melyek érdekes elbeszéléssel és tárgyalással kerülnek meghitt közelségbe a tanulókkal. Ez a közvetlen kapcsolat a 10 éves kor után megszűnik. *Ennek a kornak jellemvonása: az ismeret és a gyermek közti közvetlen kapcsolat elhomályosulása, meglazulása, a gyermek és az ismeret közötti távolság megnagyobbodása.* A 10 éven felüli tanuló bizonyos feladatokat nehezként minősít, amelyek a 10 évesnél fiatalabb előtt könnyűnek tűnnek fel. Az előbbi gondolkodik, mielőtt munkához fog, látja a célt, és keresi a megoldási módokat, a lehetőségeket mérlegeli és közzöttük válogat; az utóbbi pedig a cél tudata nélkül, de annál nagyobb önbizalommal oldja meg a feladatot. *A 10 éves kor után a naiv kapcsolat helyébe a reflexív, tudatos kapcsolat lép.* A 10 éven aluli tanuló az írást, olvasást, számolást, a meséket, elbeszéléseket és történeteket nemcsak az első megoldásra és első hallásra kedveli, hanem érdeklődése sokszori gyakorlás vagy ismétlés után sem csökken, sőt emelkedik, mert az ismeret minél tökéletesebb elsajátítása fokozza örömét. Ezzel szemben a 10 évnél idősebb tanuló ismert anyag ismétlése untatja; csak egészen új szempontok érvényesítése kelt az ismétlés iránt érdeklődést. A 10 éven aluli gyermek ugyanazt a mesét a legnagyobb érdeklődéssel sokszor is meghallgatja, ellenben az idősebb tanuló ugyanarra a mesére már másodszor nem igen kíváncsi. *A 10 éven aluli gyermekek magát a cselekvést a cselekvésért kedveli, ellenben az idősebb tanuló a célszerű öntevékenységet szereti.* Ez az igazság a humánis, reális, gyakorlati és művészi tárgyakban egyformán érvényesül. Pl. a 10 éven aluli tanuló a tornaórán természetes ösztönénél fogva végzi minden céltudat nélkül a mozgásokat, de a 10 éven felüli tanuló jól megfigyelt és gazdaságos mozgásokat végez, tudja, miért végzi a gyakorlatokat, mert minden cselekvése célszerű; mozgásai gyakran csak a legszükségesebbre szorítkoznak, s az önfegyelmzés is megnyilvánul. Tehát *a naiv periódus helyébe a céltudatos magatartás lép.* Az előbbi önkritika nélkül kész az ismereteket megismételni, de az utóbbiban fölmerül a kérdés, hogy eredményesen végére ér-e a feladatnak, s ez nem más, mint a saját teljesítőképesség kritikai vizsgálata, ami sokszor bátoratlanságot, sőt kudarcot okoz („nem tudom“). Mindezen lélektani jelenségek tanulsága: *az egész oktatást a tanulók öntevékenységre kell alapozni.* Mivel pedig a

tanuló már odafejlődött, hogy felteszi a kérdést: mit jelent az új ismeret számomra és jövő életemre? — ezért, de ettől függetlenül is, köteles az iskola az élet követelményeihez alkalmazkodni.

A könyv zárófejezete az *életiskola* és a *munkaiskola* mibenlétének klaszszikus megfogalmazása. Az életiskola a tanítás anyagának kiválasztásában és a feldolgozás módjában nyilvánul meg. Kellékei: a honismereti képzés, a jelen megértése és gyakorlati birtokbavétele, a nemzet sorsa és jövője, a felelősségre való nevelés, a munkakészség kinevelése, az állampolgári kötelességek megalapozása, az erkölcsi érzület és vallásos meggyőződés kifejlesztése. A munkaiskola fogalma azon tényen alapszik, hogy minden munka alanytárgykapcsolatot jelent. A pedagógiai munka tárgya a *mű* (Werk). Legyen ez a mű manuális, technikai, vagy tisztán szellemi alkotás, munkáról csak akkor lehet beszélni, ha az egyén tevékenysége ilyen befejezett mű előállítására irányul. Alanyi oldaláról tekintve, a munka az egyén összes erőit és teljesítőképességét követeli. Ez azonban csak ott érhető el, ahol az egyén a munka célját, mint *saját célt* éli meg. *A pedagógiai munka tehát spontán tevékenységgel s az összes értékesíthető erők bevonásával véghezvitt szabályszerű alkotás.* Azonban a pedagógiai munka ilyen értelmezése kiegészítésre szorul. Pedagógiai munkáról csak ott lehet szó, ahol az alaki és anyagi képzés egyaránt megvalósul.

Kroh műve az utóbbi évtized gyermeklélektani irodalmának legértékesebb terméséből való: elmélet és gyakorlat eleven szintézise. Ezt pedig valóban csak ő, a néptanítóból lett egyetemi professzor alkothatta meg. Aki e munka elmélyedő tanulmányozására szánja magát, megújódott nevelői lelkülettel és mélyeséges felelősségérzettel lépi át az iskoła küszöbét. Ezért ajánljuk a polgári iskolai tanárság megértő jóindulatába.

Szántó Lőrinc,

W. O. Döring: Psychologie der Schulklasse. Eine empirische Untersuchung. 3. kiadás. A. W. Zickfeldt, Osterwieck-Harz 1930. N. 80, 219 l. Ára fűzve 6.50, kötve 8.— M.

Ha az iskola derék állampolgárokat akar nevelni, akkor az állampolgári érzületet tervszerű élmény- és munkaközösség teremtésével kell a tanulók lelkébe átplántálnia. Ennek a feladatnak komoly munkálásához az iskolai osztály szociálpszichológiájának ismerete szükséges. Az iskolai osztály társadalmi lélektana három tényezőtől tevődik össze; ezek: az iskolásgyermek, az iskolai osztály és a tanító lélektana. A gyermeklélektan óriási irodalma mellett a tanító lélektanával Kerschensteiner (*Die Seele des Erziehers und das Problem der Lehrerbildung*) és Döring (*Untersuchungen zur Psychologie des Lehrers*) foglalkoztak érdeemes műveikben, az iskolai osztály lélektanának úttörő munkása pedig Döring, akinek előttünk fekvő műve nem csupán eredményeket közöl, hanem értéke és jelentősége abban áll, hogy bevezet az iskolai osztály tudományos vizsgálatának módszerébe. A szerző vizsgálat tárgyává teszi az osztályközösséget alkotó individuumokat, a közösség tudatát és az erre ható és az ezt befolyásoló tényezőket (iskola, tanító). Több osztály összehasonlító vizsgálatából azután általános érvényű összefüggéseket ismer fel, melyek törvényszerűségek megalkotására készítetik.